

५. मला शिकायचंय !

खानदेशातील एक गाव. त्या गावामध्ये सखाराम व त्याचं कुटुंब राहत होतं. सखाराम व त्याची पत्नी सुलभा हे दोघं दिवसभर उन्हातान्हात मजुरी करायचे. त्यांना स्नेहा नावाची एक मुलगी होती. तिचं चौथीपर्यंतचं शिक्षण झालं होतं. ती अत्यंत अभ्यासू व कष्टाळू होती. तिचा छोटा भाऊ पिटू पहिलीत जाणार होता. गावात चौथीच्या पुढचे वर्ग नव्हते. 'वडील आपल्याला शिक्षणासाठी परगावी पाठवतील का,' असं सारखं स्नेहाला वाटायचं. बबली नावाची तिची मैत्रीण शिक्षणासाठी शेजारच्या गावी जाणार होती. स्नेहालाही तिच्यासारखं आपण पुढे शिकावं असं वाटायचं. तिच्या मनात शिक्षणाचाच विचार सारखा घोळत होता.

एके दिवशी नेहमीसारखं काम संपवून सखाराम व सुलभा घरी आले. मुलांना घरी ठेवून ते दोघं शेतावर गेले होते. पिटू ओट्यावर खेळत असलेला सुलभाला दिसला, पण स्नेहा कुठे दिसत नव्हती. सुलभानं लगेचच 'स्नेहा, स्नेहा' म्हणून हाका मारल्या. आईची हाक ऐकताच स्नेहाच्या रडण्याचा आवाज वाढला. एका कोपऱ्यात बसून स्नेहा रडत असलेली सुलभाला दिसली. सुलभा तिच्या जवळ गेली. रडून रडून स्नेहाचे डोळे सुजले होते. सुलभा चिंतेत पडली. 'काय झालं' म्हणून तिला विचारू लागली. तेव्हा रडवेल्या आवाजात स्नेहा बोलू लागली.

“वर्गामधल्या बबलीनं पाचवीमा नाव टाकाई गयं... मन्हंबी नाव टाका पाचवीमा. ओ माय, माले पुढे शिकानं शे... माले शिकू द्यानं.” तेवढ्यात हातपाय धुऊन सखाराम तिथे आला.

“स्नेहा, तुले चवथीलॉंग शिकाडं... आते आनखीन पुढे शिकीसन काय करशीन तू ? आपली परिस्थिती आशी गरीबीनी.... परगावले कसा धाडू तुले... एसटीमा ये-जा करनी पडीन... तनंपेक्षा आते शाय बंद... घर बशीसन धाकला भाऊले संभाय. समजनं का तुले ?” सखाराम थोड्या रागातच म्हणाला.

“दादाले सांगना ओ माय, माले पाचवीमा जावू द्या.... शिकू द्या.” असं म्हणत स्नेहा पुन्हा रडायला लागली. सुलभाला गहिवरून आलं. तिचे डोळे पाणावले. नवऱ्याला कसं समजावून सांगावं हेच तिला समजेना.

गावात चौथीपर्यंत शाळा होती, म्हणून गावातील बरेच लोक मुलांना चौथीपर्यंत शिकवत होते. गरिबीमुळे मुलीला परगावी शिकवणं सखारामला अवघड वाटत होतं. सखारामच्या भाऊबंदांमध्ये पोरींना कुणीही चौथीच्या पुढे परगावी पाठवून शिकवलं नव्हतं. त्यामुळे तोही त्यांचाच किता गिरवणार होता. त्याचा निर्णय पक्का होता.

स्नेहाच्या वर्गामधली बबली गावच्या सरपंचांची मुलगी होती. आडगावला जाऊन सरपंचांनी पाचव्या इयत्तेत बबलीला प्रवेश घेतला होता. स्नेहाला तिचे बाबा पुढे शिकवणार नाहीत, असं मुख्याध्यापकांना समजलं. सरपंचांना बरोबर घेऊन ते सखारामच्या घरी आले.

सरपंच अचानक आपल्या घरी आलेले पाहून सखारामला अचंबा वाटला. बबली स्नेहाकडे नेहमी येत असे. स्नेहा अत्यंत हुशार मुलगी म्हणून सरपंचांना तिचं मोठं कौतुक. “कायद्याप्रमाणे मुलीला शिकवावंच लागेल. तुझी कोणतीही अडचण असली तरी आपण ती सोडवू, पण स्नेहाला पुढे शाळेत पाठव.” सरपंच बोलले.

मान खाली घालून सखाराम उभा होता. मुख्याध्यापक पोटतिडकीनं बोलू लागले.

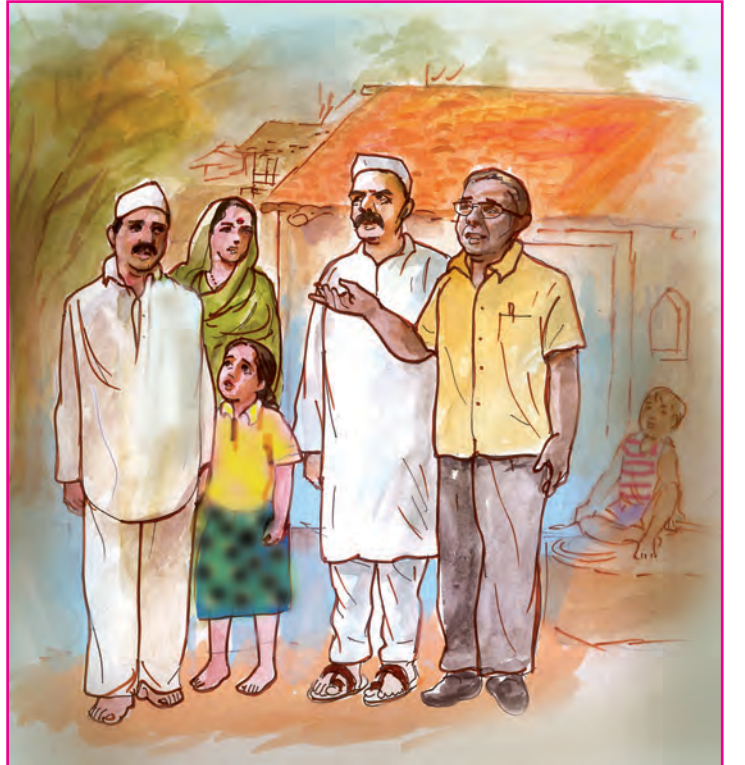
“सखाभाऊ, तुमची लेक हुशार आहे. तिचं शिष्यवृत्ती परीक्षा दिली आहे. तिला पुढे शिकवा. स्वावलंबी बनू द्या.”

सरपंच समजुतीच्या स्वरात म्हणाले, “अरे सखा, तुन्ही पोरगी एवढीच मन्ही बबली. तिचा वर्गामधनी. तिलेबी मी धाडणार शे ना... पाचवी इयत्तामा... अरे, आडगावनी शाय आठून अर्धा तासना अंतरवर शे... मन्हा लेक संगे जाईन ती एसटीमा.”

सखाराम विचारमग्न झाला होता.

“खरं सांग सखा, तुन्हा पिंटूले पाचवीमा धाडशीनच ना ? मंग पोरगीना बाबतमाच असा भेद कसाले ? सांग सखाराम.”

सखाराम निरुत्तर झाला. मुख्याध्यापकांनी बोलायला सुरुवात केली.

“अहो सखाराम, तुम्हांला माहीत आहे का, आपल्या जिल्ह्याची जिल्हाधिकारी कोण आहे ? एक महिलाच आहे. तालुक्याच्या पोलीस स्टेशनलाही इन्स्पेक्टर म्हणून महिलाच आहे. शेजारच्या गल्लीतल्या त्या दामूअण्णांची लेक डॉक्टर झाली गेल्या वर्षी. माहितीय ना तुम्हांला ! अजून किती उदाहरणं द्यायची ! आता कित्येक डॉक्टर, वकील, इंजिनियर या महिला आहेत. त्या साऱ्यांच्या पालकांनी तुमच्यासारखाच विचार केला असता तर ?”

सखारामला काय बोलावं ते सुचेना. आता त्याला पटलं होतं - ‘आपुलं शिक्षण नको.. दिनरात कष्ट करसू, रगतनं पानी करसू, पन मन्हा आंडेरले शिकाडसू..’ तसं त्यानं बोलून दाखवलं.

स्नेहानं वडिलांकडे पाहिलं व ती त्यांना आनंदानं बिलगली. सरपंच व मुख्याध्यापक त्या दोघांकडे पाहतच राहिले. स्नेहाचा चेहरा आनंदानं फुलला होता.

– आबा गोविंदा महाजन

शब्दार्थ : पाचवीमा - पाचवीला. मन्हंबी - माझंपण. माले - मला. चवथीलॉग - चौथीपर्यंत. शिकाडं - शिकवलं. आते - आता. शिकीसन - शिकून. गरीबीनी - गरिबीची. परगावले - परगावला. धाडू - पाठवू. तुले - तुला. एसटीमा - एस.टी.ने. पडीन - पडेल. तनपेक्षा - त्यापेक्षा. शाय - शाळा. बशीसन - बसून. धाकला - धाकटा. भाऊले - भावाला. संभाय - सांभाळ. अचंबा - आश्चर्य. तुन्ही - तुझी. मन्ही - माझी. तिनाच - तिच्याच. तिलेबी - तिलापण. शे ना - आहे ना. आठून - इथून. मन्हा - माझ्या. बाबतमाच - बाबतीतच. रगतनं - रक्ताचं. करसू - करेन. आंडेरले - मुलीला. शिकाडसू - शिकवेन.

प्र. १. एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

- (अ) स्नेहा का रडत होती ?
- (आ) सरपंचांनी बबलीला कोणत्या इयत्तेत प्रवेश घेतला होता ?
- (इ) मुख्याध्यापक आणि सरपंच सखारामच्या घरी का गेले ?
- (ई) स्नेहाला अतिशय आनंद का झाला ?

प्र. २. तीन-चार वाक्यांत उत्तरे लिहा.

- (अ) स्नेहाची आई चिंतेत का पडली ?
- (आ) मुख्याध्यापक सखारामला पोटतिडकीने काय सांगू लागले ?
- (इ) सरपंच समजुतीच्या स्वरात सखारामला काय म्हणाले ?
- (ई) सखारामने शेवटी कोणता निर्णय घेतला ?

प्र. ३. खालील शब्दसमूहांचा/वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा.

- (अ) चिंतेत पडणे. (ई) अचंबा वाटणे.
- (आ) गहिवरून येणे. (उ) पोटतिडकीने बोलणे.
- (इ) डोळे पाणावणे. (ऊ) रक्ताचे पाणी करणे.

प्र. ४. तुम्हांला काय वाटेल, ते लिहा.

- (अ) खूप पुस्तके पाहून.
- (आ) बाजारात फिरताना.
- (इ) आजारी व्यक्तीला पाहून.
- (ई) झोपेत असताना कोणी हाका मारल्या तर.

प्र. ५. खानदेशातील लोक कसे बोलतात याची काही उदाहरणे खाली दिली आहेत. पाठातील संवादाची हीच वाक्ये तुम्ही तुमच्या परिसरात कशी बोलाल ते त्या-त्या वाक्यासमोर लिहा.

	पाठातील संवाद
(अ)	ओ माय, माले पुढे शिकानं शे ...
(आ)	स्नेहा, तुले चवथीलॉग शिकाडं... आते आनखीन पुढे शिकीसन काय करशीन तू ?
(इ)	अरे सखा, तुन्ही पोरगी एवढीच मन्ही बबली. तिनाच वर्गामधनी.
(ई)	मंग पोरगीना बाबतमाच असा भेद कसाले ?
(उ)	आपुरं शिक्षन नको. दिनरात कष्ट करसू, रगतनं पानी करसू, पन मन्ही आंडेरले शिकाडसू.

उपक्रम :

१. तुमच्या परिसरात सण-समारंभाच्या दिवशी गायली जाणारी गाणी संग्रहित करा.
२. पाच-सहा जणांचे गट बनवा. तुमच्या गल्लीत/गावात/शहरात १४ वर्षे वयापर्यंतच्या शाळेत न जाणाऱ्या मुलामुलींचा शोध घ्या. अशी मुले आढळल्यास त्यांच्या पालकांना समजावून सांगा. अशा मुलांची नावे व पत्ते शिक्षक-मुख्याध्यापक यांच्याकडे द्या.
३. माहिती सांगा.
  - तुमच्या गावाचे/शहराचे नाव.
  - जिल्ह्याचे नाव.
  - तुमच्या गावाची/शहराची लोकसंख्या.
  - तुमच्या गावाचे/शहराचे सरपंच/नगराध्यक्ष/महापौर.

आम्ही कथा लिहितो - १

खालील मुद्द्यांच्या आधारे कथा पूर्ण करा. यातली गंमत म्हणजे प्रत्येकाला स्वतःच्या मनासारखी कथा तयार करता येईल. कथा तयार करा आणि वर्गात सगळ्यांना ऐकवा. तयार केलेल्या कथेला शीर्षक द्या.

मुद्दे : घनदाट जंगल - वाघ आणि त्याचं पिल्लू - पिल्लू बोलत नाही - बोलायला शिकवण्यासाठी मांजरीची नेमणूक - म्याँव, म्याँव शिकवण्याचा प्रयत्न - वाघोबा वैतागतो - आता शिकवायला गाढवदादा येतात - ते खिंकाळायला सुरुवात करतात - पुन्हा वाघोबाचा वैताग आणि पिल्लू हैराण - तिसऱ्या वेळी बैलाची नेमणूक - वाघोबाचा वैताग वाढतो - एक दिवस पिल्लू जंगलात फिरते - दबा धरून बसलेला शिकारी - पिल्लावर बंदुकीचा नेम धरतो - पिल्लू डरकाळी - शिकारी धूम ठोकतो - वाघोबा खूश.

शिक्षकांसाठी : वरील मुद्दे विद्यार्थ्यांकडून स्वतंत्रपणे वाचून घ्यावे. त्यांआधारे गोष्ट लिहायला सांगावी. वर्गात प्रत्येकाकडून गोष्ट वाचून घ्यावी. विद्यार्थ्यांना वरील चित्रांच्या आधारे आणखी एखादी गोष्ट तयार करण्यास प्रोत्साहन द्यावे.